

OM FAGSKOLER FOR BOGHAANDVÆRK OG EN DANSK SKOLE

AF F. HENDRIKSEN

FORENING FOR BOGHAANDVÆRKS oprindelige Program omfatter ogsaa den Opgave, at virke for Oprettelsen af en Fagskole for de ved Bøgers Fremstilling arbejdende Fag. Ifjor Foraar begyndtes de forberedende Arbejder for denne Sag, idet der samledes Delegerede fra alle de i Landet bestaaende faglige Organisationer, saavel Mestrenes som Arbejdernes, for at drøfte Muligheden af en saadan Skoles Dannelse.

For Øjeblikket er man saa langt, at der er indsamlet et Grundfond til Skolens Stiftelse, et Fond der vel ingeniunde kan siges at være rigeligt, men som dog tillader at begynde Arbejdet i en nær Fremtid, idet man haaber og venter, at Bevillingsmyndighederne ville træde støttende til, som de have gjort ved de to lignende Skoler, der ere oprettede her i Byen for Uhrmagere og Skomagere. For os vil Arbejdet blive omstændeligere og Udgifterne meget større, da vi paatænke at virke for en Gruppe af beslægtede Fag, hvis Værkstedssapparat tilmed er kostbart; men vi nære ogsaa Haab om, ved Siden af den for hvert enkelt Haandværk beregnede Undervisning, at fremme Forstaaelsen af disse forskellige Fags Teknik til Oplysning og Gavn for hele Skolens Virksomhedsomraade.

Det var af Vigtighed, før vi skred til Arbejdet, at have nogen Kendskab til hvorledes man i andre Lande havde taget fat paa Opgaven, og Meddeleren af nærværende Oplysninger foretog derfor i Foraaret og Efteraaret 1891 en større Rejse med Understøttelse fra det K. A. Larssenske Legat, for at gøre sig bekendt med saadanne Skolers Indretning og Drift i Udlandet. Hensigten er da her at give en kort Fremstilling af denne Rejses Resultater for derefter forsøgsvis at drage de yderste Linier for en dansk Boghaandværksskoles Arbejde.

Forsøg paa at ophjælpe den faglige Lærlingeuddannelse ved Oprettelsen af Skoler, der skulde udvikle enkelte vanskelige Led i visse Haandværks Teknik, er ikke ganske ny. I Hanau i Preussen oprettedes det saakaldte *Zeichenakademie* i 1772 efter Initiativ af de derboende Guldsmede og med det udtrykkelige Formaal at udvikle den for Egnen og Byen vigtige Industri i ædle Metaller. Skolen havde strax Klasser for Modelering, Ciselering og Drivning. Akademiet er forlængst overtaget af Staten, og har nu et helt gennemført Værkstedssapparat for Guldsmede og Juvelerer, foruden en omfattende Tegneundervisning og Kompositionsvejledning særlig beregnet for disse Fag. Herhjemme peger det af Kobbersmed *Jørgen Conradt* i 1807 stiftede Institut for Metalarbejdere i samme Retning*. Dette Institut sorterer siden 1859 under »Det tekniske Selskabs Skole«, og danner, sammen med Fagklasserne for Dekorationsmalere, Skolens Forsøg paa at føre den faglige Undervisning ind paa det praktiske Arbejdes Omraade. Et Led af Skolens Virksomhed der desværre ikke er bleven videre udviklet.

Kan der end, f. Ex. i England findes lignende tidlige Forsøg fra enkelte Laugs eller Haandværks Side, saa ere de dog saa faa og spredte, at de næppe kunne kaldes andet end nogle virksomme Mænds Anstrengelser for at højne Tekniken i bestemte Retninger. Det er den nyeste Tid der med Kraft har rejst Spørgsmaalet om faglig Undervisning, under den stadigt voxende Erkendelse af at vor Tids Værkstedssuddannelse — som Regel — lader altfor meget tilbage at ønske. Aarsagerne hertil er tidt nok omtalte og belyste fra forskellig Side, og her er ikke Grund til at gaa nærmere ind paa denne Side af Sagen.

For Preussens Vedkommende kan man faa en lærerig Oversigt over Udviklingen i nyere Tid af dets Haandværkerskoler, i et Skrift der er udarbejdet af Gehejmeraad *H. Lüders*, under hvem disse Skoler sorterer i Ministeriet for »Handel und Gewerbe«**. I grundig og udtømmende Form gøres her Rede for de forskellige Haandværker- og saakaldte kunstindustrielle Skolers Historie og de paagældende Byers og Statens Stilling dertil. Fra Statens Side vises der den hele Bevægelse stor Opmærksomhed. Den støtter og fremhjælper hvad der efter nærmere Undersøgelse findes formaalstjenligt og sundt, og betænker sig ikke paa at bære den væsentligste Del af Byrden, eller den hele Byrde naar Forholdene nødvendiggør det. I 1885 udskiltes dette Skoleomraade fra Kultus-

* Om Institutet for Metalarbejdere se: C. Nyrop, »Nogle Oplysninger om Danmarks tekniske Skoler.« Meddelelser fra Fællesrepræsentationen for dansk Industri og Haandværk. Nr. 13.

** »Denkschriften über die Entwicklung der gewerblichen Fachschulen und der Fortbildungsschulen in Preussen, während der Jahre 1879 bis 1890.« Berlin, Carl Heymanns Verlag.

ministeriet; dog blev enkelte særlige Skoler, som f. Ex. de til Berliner Kunstindustrimuseet knyttede Skoler, fremdeles under Kultusministeriets Administration. Statstilskudet til samtlige Haandværker-, Tegne- og Fortsættelsesskoler beløb sig i 1885, da de henlagdes under Ministeriet for Handel og Industri, til M. 569,066, og det er paa Budgettet for 1891—92 steget til M. 1,861,093. Desuden faar Berliner Kunstindustrimuseet og dets Skoler M. 335,000 aarligt. Alligevel træffer man omtrent paa hver Side af ovennævnte Værk, hvorfra vi have hentet de her meddelte Tal, Klage over at de bevilligede Pengemidler ere ganske utilstrækkelige til at imødekomme den forhaandenværende Trang.

De betydeligste Bidrag tilfalde Skoler for Bygningshaandværkere, Mekanikere og Vævere, samt de kunstindustrielle Haandværkerskoler af lignende Art som vort tekniske Selskabs Skole. Dog støtter og opretter Staten andre Arter af Skoler, som Hanauer Akademiet, keramiske Skoler og Skoler for Kurvefletning etc.

I Preussen, saavel som i det øvrige Tyskland existere endvidere de saakaldte Innungs-Schulen (Laugsskoler) oprettede af Principalforeninger i de forskellige Haandværk. Bogfagene ere dog ikke langt fremme.

Berlin, Leipzig, Dresden og Wien have vel saadanne Skoler for Bogtrykkere, der allerede længe ere i Virksomhed. De støttes overalt ved frit Lokale, i Sachsen og Østerrig desuden ved Tilskud fra Staten og fra Fonds, der virke til Haandværkets Fremme. Den Undervisning der ydes er næsten udelukkende af theoretisk Art, og Skolerne ere foreløbig uden Apparat til praktisk Arbejde. I Leipzig er man dog betænkt paa at gaa dette Skridt videre i en nær Fremtid, og udstyre Skolen med det fornødne Værksteds-Materiel. Saa godt som alle disse Skolers Undervisning omfatter følgende Fag: Modersmaalet, Fransk og Engelsk samt Vejledning for Sættere i de klassiske Sprog; endvidere Sætnings- og Maskin-Theori og Materialkundskab, Fagets Historie, Tegning og Bogholderi. Leipziger Skolens Elevantal var i 1887, 165; i 1888, 179; i 1889, 185 og i 1890, 203 Elever. Wiener Skolen, der falder i tre Afdelinger med ensartet Undervisning men med forskellig Beliggenhed, og som ogsaa har en særlig Klasse for Skriftstøbere var i 1889—90 besøgt af 462 og i 1890—91 af 482 Elever. Denne Skole, der har været i Virksomhed fra 1874, har et aarligt Tilskud fra Stat, Kommune og Franz Joseph Stiftelsen paa 5,500 Kr. Undervisningen foregaar kun om Aftenen og Søndagformiddag.

I Wien oprettedes i 1888 ved Samarbejde af Stat og Kommune et stort anlagt Lære- og Forsøgsinstitut for Fotografi og moderne Reproduktion. Institutet, der baade er en Fagskole i disse allerede ret omfattende Fag og et videnskabeligt Forsøgs-Atelier, fik af Byen Wien skænket en stor og god Bygning samt 55000 Kr. til dens Ombygning for at svare til Øjemedet. Desuden bidrager

Byen 2300 Kr. aarligt, medens Staten dækker alle de øvrige betydelige Udgifter. Institutet, der strax kom under dygtig Ledelse, er stærkt besøgt og arbejder fortræffeligt.

Ved Bogbinderlaugets Initiativ stiftedes i 1886 i Wien en Fagskole for Bogbindere og Læder-Galanteriarbejdere. Elevantallet var i 1889—90, 32 hvoraf 21 vare unge Svende og 11 Lærlinge. Skolen giver Undervisning fem Aftener ugentlig 2 Timer ad Gangen samt Søndag Formiddag fra 8—12. Den har sit eget særdeles gode Lokale og Værktøj til praktisk Arbejde saavel i Haand- som Presseforyldning. Dens egentlige Leder er den ansete Bogbindermester *Julius Francke*, og dens Tegneundervisning og Dekorationsklasse forestaas af Arkitekten *Ritter von Feldegg*. Tilskud fra Stat og særlige Fonds var i 1889—90, 2200 Kr.

Denne Skoles Tegneundervisning, der er ganske særligt afpasset for Faget, er udmærket ledet, og Skolen ejer en Række færdigt Bogbinderarbejde, udført af dens Elever, der i høj Grad vidner om den Dygtighed og Alvor, hvormed der arbejdes.

I Nærheden af Leipzig, i Gera og Glauchau findes to Bogbinderskoler, der begge ere Privatforetagender og drives som Forretning. De nyde nogen Anseelse, men kunne selvfølgelig kun søges af velhavende Elever. Det er os endvidere bekendt, at der paatænkes oprettet en Bogbinderskole med Værkstedsapparat ved den kunstindustrielle Skole i Düsseldorf. Bogbindermester *Paul Adam*, Udgiveren af det fortjenstfulde Tidsskrift: »Zeitschrift für Buchbinderei etc.« har efter Opfordring udarbejdet en beskeden Plan for en saadan Skole, men Pengemidlerne ere endnu ikke tilstede. P. Adam gør med Rette opmærksom paa at en praktisk arbejdende Skole ogsaa kan faa stor Betydning for unge Mestere, der føle Nødvendigheden af at fuldstændiggøre deres Erfaring og Øvelse i enkelte Led af Fagets Teknik.

Endelig er der ved den af Dr. *Stuhlmann* ledede Haandværkerskole i Hamburg gjort enkelte Tilløb til at indføre fagmæssig Undervisning for de grafiske Fag. For Typografien og Bogbinderiet sker det vel endnu kun ved at forme Tegneundervisningen for de paagældende Elever saaledes, at der tages ganske bestemt Sigte paa disse Haandværks Tary, noget der i det Hele i denne Skole er gennemført med Omtanke og Held for alle Fags Vedkommende. Derimod har Skolen en Klasse for Litografer, der giver Eleverne Lejlighed til Udførelse af Tegninger paa Sten af anden og i andre Retninger udviklende Art end det Arbejde, der sædvanligvis forefalder i de litografiske Forretninger i denne By, og der findes endog en Afdeling for moderne Reproduktion med et lille praktisk Apparat.

Paa Foranledning af Bogtrykkernes Forening (Chambre des Imprimeries) oprettedes i 1886 i Paris en Fagskole for Bogtryk, *École de Gutenberg*. Den

støttes ogsaa af Skriftstøbere, Maskin- og Papirfabrikanter. Den har været i Virksomhed siden og paatænktes ifjor henflyttet til større og bedre Lokaler end dem den hidtil havde virket i. Skolen der, foruden frivillige Bidrag fra Principaler, har et fast aarligt Tilskud fra ovennævnte Mesterforening og fra Staten, deler sin Undervisning i en theoretisk og en praktisk Del. Medens den første Afdeling omfatter Undervisning i almindelige Skolefag, lægges der i den sidste Afdeling især Vægten paa Sætterarbejdet, men Eleverne lære dog ogsaa at arbejde som Trykkere ved en mindre Hurtigpresse som Marinoni har skænket Skolen. Endvidere faar Lærlingen Vejledning i Stereotypi. Det er Skolens Opgave at støtte og fuldstændiggøre den Uddannelse Lærlingene faa i Værkstederne, men der kræves dog, i Modsætning til de tyske Skoler, at Eleverne skulle have Frihed til at besøge Skolen 2 halve Dage hver Uge, og altsaa ikke tage Skoletiden fra deres Fritid. Skolen er — ligesom de tyske Skoler — indrettet paa et treaarigt Kursus.

2 Aar senere stiftede Byen Paris' Municipalraad sin Boghaandværksskole: *École du Livre* ogsaa kaldet *École Étienne*, og føjede herved et nyt Led til Rækken af de storartede Opdragelsesanstalter, som alt vare i Virksomhed for flere Grupper af samvirkende Fag.

Skolen omfatter Værksteder for Skriftstøbning, Sætning, Trykning, Stereotypi, Galvanoplastik, Træsnit, Stempelskæring og Graving, Radering og Kobberstik med Kobbertrykspresser, Litografi med Trykkeri, moderne fotografisk Billed-Reproduktion, Bogbinderi i alle sine Former med Liniermaskine og Marmorering Afdeling samt stort Apparat til Tegneundervisning og Rum til Undervisning i Sprog og i almindelige Skolefag. Dette betydelige Anlæg er beregnet paa at optage 300 Elever, eventuelt fra 13 Aars Alderen, og meddeler Undervisningen for et meget ringe Vederlag, tildels helt frit.

I Foraaret 1891 boede Skolen tilhuse i en Række spredte Bygninger, der tidligere vare benyttede til Pasteurs Laboratorier, men en ny og pragtfuld Bygning var allerede under Tag bestemt for Skolen. De Beløb, der mentes at ville medgaa til dens Oprettelse og Udstyrelse, vare i sin Tid anslaaede til noget over 300,000 Fr., men det fejler ikke, at dens Apparat ifjor snarere havde kostet det dobbelte. Som Exempel paa den Flothed hvormed den var udstyret meddeles, at Skriftstøberiet, foruden Haandinstrumenter og en Række Støbemaskiner til Haandkraft, havde 4 Komplet-Støbemaskiner. I Trykkerstuen fandtes fire Hurtigpresser, hvoraf en meget stor dobbelt Maskine.

Virksomheden gjorde intet godt Indtryk, og overvættets Flid mærkedes ikke. I enkelte Afdelinger saas gode Resultater, saaledes i Graveurklassen, og der syntes i det Hele at være knyttet udmærkede Lærekræfter til Skolen, *Stephan*

Pannemaker ledede f. Ex. Undervisningen i Træskæreri. Senere hen paa Aaret 91 har Skolens Direktør været Genstand for meget nærgaaende offentlige Angreb, som omsider have ført til hans Fjernelse. Hvem der er indtraadt i hans Sted og hvorledes Forholdene nu ere, er mig ikke bekendt.

Det vilde være meget trist, om et uheldigt Valg af Leder skulde faa afgørende Betydning for dette mærkelige Forsøg paa at skabe en Højskole for Paris' Boghaandværk. Vel er den Ide hvorpaa disse kommunale Opdragelses-Anstalter hvile — den nemlig helt at træde i Værkstedets Plads og helt at uddanne Arbejdere — saa ny og dristig, at det er forstaaeligt, at de fleste ældre Fagfolk se tvivlende paa Sagen, men ligeoverfor den mer og mer fremtrædende Aabenhed, hvormed Værkstederne indrømme Umuligheden af en gennemført Lærlingeopdragelse, er det naturligvis af største Interesse, at saadanne Forsøg gøres, men rigtignok ogsaa af Vigtighed at de gennemføres med al mulig Kraft og Energi.

Efter *École de Guttenbergs Mønster* er der i 1888 oprettet en typografisk Fagskole i Bryssel, som har Lokaler i Byens tekniske Skole: *École industrielle de Bruxelles*. Den er dannet ved Samvirken af Bryssels faglige Organisationer, saavel Mestrenes som Arbejdernes, og har Understøttelse fra Stat og Kommune. Den har Værkstedsapparat for Sættere og en Haandpresse, deler sit Kursus i 5 Klasser og har kun Aftenundervisning. Arbejdet i Skolen gik øjensynligt flinkt for sig. Eleverne, hvoraf adskillige vare unge Svende, vare godt oplagte til Arbejdet og drev det med Lyst. Institutets Sekretær mente ogsaa, at de vare i det rette Spor med Bogtrykkerskolen saavel som med en Fagskole for Skræddere, der ogsaa havde Husrum hos dem. Derimod havde de mindre Held med en Skole for Uhrmagere, der nylig var oprettet, men som ikke fandt tilbørlig Støtte fra Principalernes Side.

Naar vi endelig undersøge den faglige Undervisnings Stilling i England, møder den os i en væsentlig anden Form. Medens slige Bestræbelser i andre Lande finde opmærksom Støtte fra Stats- og Bymyndighederne, er det i England særlige, halvt private, halvt officielle Selskaber der lede Gerningen. I Spidsen for det Arbejde, hvormed vi her beskæftige os, staar en Institution der kaldes: *City and Guilds of London Institute for the advancement of technical Education*. Det har været forbunden med endel Besvær at faa nærmere Rede paa dette Institut, hvis Navn man mødte overalt hvor man søgte Oplysninger om Fagskolesagen i England.

Kyndige Mænd i London, og derimellem Folk, der ere knyttede til Institutionen som Embedsmænd, have angivet dens Oprindelse fra en i Slutningen af Halvfjerserne i Underhuset paabegyndt Undersøgelse af, hvorledes de ældgamle

City-Korporationer eller Laug brugte de meget store Formuer de sad inde med. Efter Sigende bragte Frygten for Statsmagtens Indskriden Liv i disse Laugbestyrelser, og Resultatet blev, at man enedes om at organisere den Institution som vi have nævnt. Laugenes Dotationer ved dens Stiftelse beløb sig til 66,000 Pund Sterling, og Institutet har siden sin Oprettelse i 1878 til Udgangen af 1890 ialt modtaget noget over 350,000 Pund eller henved 7 Millioner Kroner fra City-Laugskasserne.

Man har oprettet og holder fremdeles i Virksomhed en saakaldet *Central Institution* i South Kensington. Det er en solidt og mønstermæssigt anlagt teknisk Højskole med stort Værkstedssapparat, og Undervisningens Opgave er en vidtført Vejledning i praktisk Anvendelse af Videnskabens Resultater i Mechanik og Ingeniørfaget, i Physik og Kemi. Ved Siden heraf holdes Foredrag og Tegneundervisning for Bygningshaandværkere. Skolen har bestaaet siden 1885. Et mindre Institut af lignende Art opretholdes i Finsbury. Her lægges særlig Vægt paa Undervisning for Elektrikere, dog er der i samme Bygning en større kunstindustriel Tegneskole. Desuden har man skabt: *South London School of technical Art*, som er et lille Kunstakademi, men med særlig Afdeling for Møbelhaandværkere og med en Fagskole for Træsnit. En arbejdende Fagskole for Læderarbejdere stiftedes i 1889, og Institutet yder Understøttelse til forskellige andre Foretagender med lignende Opgaver. Den giver saaledes frit Husly og Pengehjælp til en Fagskole for Billedskærere.

Foruden det omtalte Arbejde, der helt er knyttet til London, sorterer en anden betydelig Virksomhed under Institutet. I 1873 begyndte et ældre Selskab: *Society of Arts* at afholde Prøver eller Examen for Elever fra tekniske Skoler og fra 1877 overtog et af City-Laugene Forpligtelse til at betale Lærerne en vis Sum for hver Elev der bestod den forlangte Prøve. Hele Ledelsen af denne Sag overdroges i 1880 til City & Guilds of London Institute, som siden da hver Maj Maaned har afholdt Prøver over hele England.

Forretningsgangen er følgende: Ønsker en Skole at deltage i Prøverne, melder den sig til Indførelse i Institutets Bøger og gør Rede for sin Ordning og Administration. Prøven foretages da paa samme Dag i de allerfleste Fag, og lokale Komiteer vaaage over, at den foregaar efter Reglementet. Prøverne falde i 2 Afdelinger, en lettere og en vanskeligere, og bestaa i Besvarelsen af en Række tekniske Fagspørgsmaal, der aarligt udarbejdes af særligt dertil valgte Fagmænd, og disse Mænd afgøre ogsaa Værdsættelsen af Besvarelserne, der alle strax efter Prøvens Afholdelse indsendes til Institutets Hovedafdeling i Kensington. For hver Elev der bestaar i den lettere Prøve har Institutet hidtil betalt 1 Pund Sterling til Læreren, og for hver Elev der faar Bevis for at have

taget den vanskeligste Del af Prøven faar Læreren 2 Pund Sterling. Dette Betalingssystem er dog nu opgivet fra 1892 at regne. Institutet udbetalte i Maj 1890 over 3000 Pund paa denne Maade, og frygter for, at det aarligt stigende Antal af Elever, der underkaste sig Prøverne, vil forøge Udgifterne saa betydeligt at de overstige Selskabets Evne.

Der er en anden vigtig Grund, hvorfor man mener at kunne opgive denne Betaling. Ved Lov af 1890 ere nemlig de betydelige Indtægter, der flyde af Salget af Rettighed til Udskænkning og Handel med Vin og Spiritus, henlagte til de lokale Grevskabs- og Bymyndigheder, men med den udtrykkelige Bestemmelse, at Pengene skulle anvendes til Fremme af teknisk og faglig Undervisning. Institutet mener derfor at kunne vente, at de lokale Myndigheder overtage Byrden ved at lønne og opmuntre Lærerne og mere til.

Alle Elever, der bestaa Prøverne, faa Bevis derfor, samt de særlig dygtige Sølv- eller Bronzemedalje og Pengepræmier.

Disse Prøver, der i 1873 begyndte med at 6 Elever indstillede sig, er voxet til at der i 1890 ialt blev prøvet 6,781 Elever fra 216 Skoler med ialt 12.022 Elever. Heraf bestod 3507 Prøverne. Der blev anstillet Prøver i 49 forskellige Fag.

Det synes heraf klart at Institutets Vidnesbyrd om godt bestaaet Prøve har Betydning for de unge Arbejdere, ellers forsøgte næppe saa mange at vinde dette Bevis, og der er saa megen mere Grund til at tro dette, som det maa siges at de Spørgsmaal der forelægges til Besvarelse f. Ex. i de typografiske Fag ingeniunde ere lette. Til Gengæld ere de udmærket praktisk affattede, og vise, at man ønsker at Prøverne skulle være af streng faglig Natur. I de to sidste Aar er der — hvor det lod sig gøre — ogsaa krævet en Prøve i praktisk Arbejde. Det har været Tilfældet for Sætternes og Trykkernes Vedkommende saavel i London som i flere andre engelske Byer. Institutet lægger særlig Vægt paa, at der gaas videre ad denne Vej, og arbejder — som ovenfor vist — selv hen til Oprettelsen af arbejdende Fagskoler.

I 1890 vare 31 typografiske og 7 litografiske Skoler indskrevne i Institutets Lister. Fra disse indstillede der sig til Prøven henholdsvis 222 og 43 Elever, hvoraf 115 typografiske og 27 litografiske Lærlinge bestode.

Størstedelen af Skolerne opretholdes af en Kreds Principaler, nogle ere knyttede til en Arbejderforening eller ere stiftede af en enkelt Fagmand, medens enkelte andre ere Led af Selskabers Virksomhed, der tildels forfølge lignende Maal som det oftnævnte Institut. Dette gælder f. Ex. Skolerne i *People's Palace* og i det gamle *Polytechnic* i Regent St., begge i London. Det sidste Sted, der tidligere var en Art Forlystelsessted, er for nogle Aar siden indkøbt af en Privat-

mand, der har omformet det til en teknisk Skole, med nogen religiøs Propaganda.

Som det vil ses, er det en mangesidet betydelig Virksomhed der udfoldes af de forenede City-Laug. Institutet betragtes som en ledende Magt i alle disse Anliggender, og Kravene til det voxe Aar efter Aar. Hovedkommiteen retter ogsaa i sidste Aarsberetning Opfordring til de særlige Laugsbestyrelser om at forøge Bidragene. Det vil sikkert ikke komme til at mangle paa Penge, thi hele Arbejdet er blevet en Æressag for Korporationerne.

Det vil fremgaa af denne Redegørelse, at Skolerne falde i tre Hovedgrupper: De tyske theoretiske, der dele Undervisningen mellem almindelige Dannelsesfag og faglig Vejledning; de engelske theoretiske, der saa godt som udelukkende samle sig om faglig Undervisning og især drive stærkt paa at bibringe Eleverne fuld Forstaaelse af Materiellet og dets Fremstilling (Maskiner, Valser, Farve, Papir, Beregninger over Arketallet i opgivne Manuskripter, sat med forskellige Skriftgrader, Udkast til Akcidensarbejder, Stereotypering, Galvanoplastik, Behandling af Træsnit og moderne Ætsninger etc. etc.), og endelig de franske med Værksted forsynede Skoler, der undervise i selve Fagenes praktiske Udøvelse. Det vil endvidere ses, at der er Tegn til en Vending i Fremgangsmaaden, idet man baade i Tyskland og England begynder at blive opmærksom paa Fordelene ved at Skolerne have Materiel til praktisk Arbejde.

Fremgangsmaaden i England og Frankrig finde vi mest rationel. Vel betvivle ogsaa vi Muligheden af at gennemføre Undervisningen i de store Pariser Opdragelsesskoler saaledes at der derfra vil udgaa fuldt oplærte Folk, der ere i Stand til at staa sig i Hurtighed og praktisk Færdighed mod dem der have nydt en nogenlunde god Værkstedsopdragelse, men Fransk mændene ere jo ogsaa i Gang med arbejdende Skoler, der virke i Forbindelse med Værkstederne. Den engelske Undervisning er fortrinlig i sin Art; direkte gaar man løs paa Fagenes Opgaver og lader, med Undtagelse af Modersmaalet, Eleverne søge almindelig Dannelse ad andre Veje. Paa den anden Side lader det sig ikke nægte, at Skolernes Virksomhed lidt for meget bliver som en Examenslæsning, en Forberedelse til at sætte over de Barrierer som City Institutet aarligt opstiller i Mai Maaned. At de tyske Skoler gøre Nytte, derom kan vel ikke tvivles, men ingen af de typografiske synes dog at have faaet saa godt Greb paa Opgaven, som f. Ex. Bogbinderskolen i Wien. Det er i Tyskland som om de gode Laug, der oprette Skolerne, for meget mangle Ledere af selve Arbejdet, og her røre vi selvfølgelig ved det vanskeligste Punkt i hele Sagen. Til Syvende og Sidst kræver hver Skole sin Mand, vel-

skikket til Gerningen, med varm Interesse og Udholdenhed. Saadanne Folk have de engelske Skoler utvivlsomt flere af, og det var en Fornøjelse at se dem i Virksomhed.

Baade i England og Frankrig er der lidt rigeligt af officielt Apparat med Aabningstaler af Formænd i Bestyrelser og af Skolens Ledere og med Tak og Anerkendelse til Højre og Venstre. Maaske er det dog ikke uden Betydning, at enkelte meget ansete Principaler møde ved disse Lejligheder og føre Forsædet, selv om det paa os kritiske Danske gør Indtryk af at være lidt overflødigt arrangeret.

Herhjemme have vi som tidligere bemærket tænkt os en Skole for Boghaandværk anlagt med fornødent Apparat til Værkstedsarbejde i de tre Hovedfag: Sætning, Trykning og Bogbinding. Det har formet sig saaledes her at disse Fag formentlig kunne sammenholdes under en Ledelse, da Skoletanken ret naturligt er fremkommen ved Forening for Boghaandværks Virksomhed, og det er jo denne Forenings Opgave at arbejde for alle disse Fags Interesser, hvad Oplysning og Fremgang i Dygtighed angaar. Det hører derfor ogsaa med til den for Skolen lagte Plan, saa snart som muligt at udvide Vejledningen til Stereotypi, Galvanoplastik og Billedfremstilling. Til en Begyndelse drejer det sig om at skaffe Plads, Materiel og Værktøj til 3 Værksteder, og det vil endvidere være nødvendigt at have en Tegnestue med fornøden Udstyrelse til en virkelig fagmæssig ordnet Tegneundervisning. Dette Lokale vil ogsaa kunne bruges ved den nødvendige Undervisning i Dansk og til Foredrag om Fagenes Historie. Udgifterne hertil tør, efter vor Mening, ikke sættes lavere end 15,000 Kr., og der vil da kun være anskaffet det allernødvendigste. Naar hertil kommer Lokale, Løn til en fast Inspektør og Lærer samt Honorarer til de andre Lærerekræfter etc., vil det let indses, at vi staa over for en Opgave det ikke er saa let at løse, hvis ikke meget virksom Støtte kan ventes. Det Udvalg, der ifjor enedes om at udstede Opfordring til alle i dette Spørgsmaal interesserede om at yde Bidrag, har haft den Opmuntring at der over hele Landet er tegnet Bidrag til et Beløb af 11,000 Kr. fordelt paa fem Aar, og vi have Grund til at tro, at der vil blive vist Skolen særdeles Imødekommenhed fra flere af de Firmaers Side, hvorfra Materiellet skal anskaffes. Med forventet Støtte fra Staten og eventuelt fra Institutioner der have Haandværkets Udvikling til Formaal, nære vi, som i Begyndelsen sagt, ingen Betænkelighed ved at tage fat paa Arbejdet. Det er os dog af stor Vigtighed at finde Lokaler, der ere velskikkede til vort Øjemed, og som vi kunne gøre Regning paa at beholde i længere Tid. Saadanne Lokaler vente vi at faa i den Bygning der skal opføres for *Det danske Kunstindustri-Museum*, men da det vil vare 1 à 2 Aar før denne Bygning er

færdig, ville vi muligvis prøve os frem med et mindre Apparat og en theoretisk Undervisning efter engelsk Mønster i Forbindelse med Tegneundervisning.

Det er overalt Skik og Brug at lægge Hovedvægten ved Skolearbejde af denne Art paa Vinterhalvaaret. Vi ønskede at gaa lige den modsatte Vej og sætte vor største Kraft ind paa en Sommerundervisning. Vi ville dette af flere Grunde. Vinterskole vil nødvendigvis altid ende i Aftenarbejde, og da især i Arbejde efter endt Daggjerning paa Værkstederne. Det turde vel i det Hele være en gavnlig Reform om dette Forhold ændredes, thi det er selvfølgelig at Drengene og unge Mennesker, der have arbejdet 9 à 11 Timer, ikke ere meget oplagte til flittigt Aftenarbejde paa en Skole. Meddelelsen af nærværende Oplysninger har mere end et Sted i tyske Skoler set, at det var overtrætte Elever der bleve underviste mellem 8 og 9 om Aftenen. Da nu tilmed Vinterhalvaaret for største Delen er den travleste Tid for de Fag vi her tale om, og det er vort Haab og Ønske, at Principalerne ville afse noget af den daglige Arbejdstid for de Elever der sendes til Fagskolen, er der god Grund for os til at forsøge en Ordning i Modsætning til den almindelige. Helst ønske vi Undervisningen saaledes indrettet, at vor Skole har Eleverne 4 Timer ad Gangen f. Ex. 3 Gange om Ugen, fremfor 2 Timer ad Gangen i de 6 Dage. Vi ere af den Overbevisning ved en saadan Ordning at kunne gøre et langt mere frugtbart Arbejde for Lærlingene end ved den gængse. Endelig vil det falde os meget lettere at indrette Undervisning for Elever fra Provinserne om Sommeren, og Trangen til nogenlunde at fuldstændiggøre Provinslærlingenes Uddannelse er, efter kyndige Folks Udsagn, meget mere følelig end Tilfældet er i København. Det er ikke vor Hensigt at ville paatage os at udlære Folk i Fagene, men vi tro det nyttigt og nødvendigt, baade for Mestre og Lærlinge at danne en Skole der for Alvor vil søge at føje sin Undervisning saa tæt som muligt om Fagenes Tarv og Trang, og som vil tage nøje Hensyn til de Omraader af Oplærelsen, hvori Eleverne ikke have særlig Anledning til Lærdom paa det Værksted hvor de ere i Lære. Vi ønske derfor ikke at optage Lærlinge før de have været to Aar i Lære og helst have gennemgaaet de lavere Klasser i en Tegneskole. Møder vi Ønsket om Oprettelsen af en Afdeling for unge Svende, tænke vi at imødekomme dette.

Et godt engelsk Fagblad for Typografi beskæftigede sig ifjor i en Række Artikler med Fagskolesagen, og klagede deri over den Lunkenhed, der vistes dette vigtige Spørgsmaal fra mange Mesters og ældre Arbejders Side. Den samme Klage høres ogsaa i Frankrig og Tyskland, og det kan vel ikke være anderledes end at nogle maa se surt til ny Bestræbelser, som de ikke have kendt i deres Ungdom, og uden hvilke de dog mene — tit med Rette — at

være komne fremad. Forholdene ere dog nu saa helt anderledes, den forcerede Deling af Arbejdet meget mere gennemført og Roen til Lærlingeuddannelse som blæst væk fra Haandværkets Værksteder. At der gives Undtagelser, skal ikke bestrides. Ogsaa nu findes Folk der ere fortrinligt anlagte paa at oplære og hvis Virksomheds Karakter levner Tid og Ro til fyldestgørende Undervisning af Lærlinge, men at Reglen er noget helt andet, derom turde der være Enighed mellem Folk i de forskelligste Fag og fra alle Lande. Vi nære Tillid til at finde levende Støtte fra alle gode Kræfter i Bogfagene, thi uden en saadan vil Arbejdet blive dobbelt vanskeligt, og haabe ved Skolen og gennem de Samlinger af godt og fremragende Arbejde, der lidt efter lidt ville knyttes til den, at skabe et Centrum for al fremadstræbende Interesse paa det danske Boghaandværks Omraade.

